

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
Факультет дошкільної та спеціальної освіти
Кафедра спеціальної та інклюзивної освіти

РЕФЕРАТ

на

ВИПУСКНУ КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
освітнього ступеня «магістр»

на тему:

**НАВИЧКИ ЧИТАННЯ ЯК ЗАСІБ КОРЕКЦІЇ СИСТЕМНИХ
ПОРУШЕНЬ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

Виконала: студентка II курсу 614аз групи
спеціальності 016 Спеціальна освіта

Освітня програма: Спеціальна освіта

Гнасько Валентина Миколаївна

Керівник:

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри спеціальної та інклюзивної освіти

Хрипун Д. М.

Рецензент:

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри спеціальної та інклюзивної освіти

Лемещук М. А.

Умань 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ ТА КОРЕКЦІЇ СИСТЕМНИХ ПОРУШЕНЬ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ НАВИЧКИ ЧИТАННЯ.....	7
1.1. Психолого-педагогічні характеристики дітей дошкільного віку з системними порушеннями мовлення.....	7
1.2. Розвиток навичок читання у дітей дошкільного віку з нормотиповим розвитком із системними порушеннями мовлення	17
РОЗДІЛ 2. ШЛЯХИ КОРЕКЦІЇ СИСТЕМНИХ ПОРУШЕНЬ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ НАВИЧКИ ЧИТАННЯ.....	47
2.1. Оцінка психолого-педагогічного розвитку дітей дошкільного віку із системними порушеннями мовлення.....	47
2.2. Експериментальна перевірка ефективності використання навички читання під час корекції системних порушень у дітей дошкільного віку.....	54
ВИСНОВКИ.....	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	70

ВСТУП

Актуальність дослідження. Необхідність удосконалення існуючих корекційно-розвиткових програм обумовлена як розпочатою останнім часом модернізацією всієї системи дошкільної освіти, так і значним розширенням наукових уявлень про закономірності розвитку, виховання та навчання дітей дошкільного віку дітей з особливими освітніми потребами, зокрема із порушеннями мовлення.

Особливості психічного розвитку, характерні для дітей з мовленнєвими порушеннями, призводять до зниження адаптивних можливостей нервової системи, ризику виникнення труднощів навчання, різкого зниження якості життя (Л. Волкова, Є. Кириченко, В. Ковальов, В. Шкловський та ін). Таким чином, проблема набуває не лише педагогічної та медичної, а й соціальної значущості. Це особливо стосується роботи з дітьми дошкільного віку, які страждають системними порушеннями мовлення: загальним недорозвитком мовлення та заїканням.

Загальноприйняті методики не завжди ефективні, що викликає необхідність розробки нових підходів. Оскільки читання, включає «процес відтворення звукової форми слова на основі його графічного позначення» [Помилка! Джерело посилання не знайдено., с. 163], можна припустити, що навчання читання дітей з порушеннями мовлення має сприяти розвитку у них, на основі більш збережених зорових та зорово-просторових функцій, менш сформованих функцій переробки слухової, кінестетичної інформації та серійної організації мовлення.

Навичку читання можна розглядати одночасно як ефективний шлях виявлення порушених ланок мовленнєвої системи так і як засіб їх корекції. В основі такого підходу лежить уявлення, сформульоване Л. Виготським: «...об'єктивування порушеної функції, винесення її назовні та перетворення її на зовнішню діяльність є одним із основних шляхів при компенсації порушень» [Помилка! Джерело посилання не знайдено., с. 88]. Багато

дослідників проблем дитячого мовлення рекомендують застосовувати навичку читання при корекції мовленнєвих порушень.

Психічний розвиток осіб із порушеннями мовлення характеризується, в залежності від виду порушення, своєрідністю розвитку особистості та емоційно-вольової сфери, сприймання, уваги та пам'яті різних модальностей, мисленнєвих функцій і операцій, уяви, моторики, що, в свою чергу, обумовлює труднощі формування у дітей із системними порушеннями мовлення навичок читання (якісні характеристики) та робить цей процес більш довготривалим (кількісні характеристики) у порівнянні з їх однолітками, які мають нормотиповий мовленнєвий розвиток. Саме це обумовлює необхідність формування навичок читання у дітей із системними порушеннями мовлення, починаючи з дошкільного віку. У загальній і спеціальній педагогіці питанню навчання дітей ранньому читанню присвячені численні науково-методичні дослідження (Г. Доман (з шести місяців); Г. Домбі, Н. Компанець, О. Корнєв (з одного-двох років); А. Лагутіна, Ю. Рібцун (з чотирьох років); О. Воронова, І. Калініна, В. Комарова, В. Лайло, Л. Милостивенко, Г. Огаркіна, М. Поваляєва, І. Садовнікова, Г. Сумченко, В. Тарасун, Т. Філічева (з п'яти років).

Проте науково обґрунтованої та всебічно розробленої системи навчання читання дітей дошкільного віку із системними порушеннями мовлення, а також методичного забезпечення практично немає.

Таким чином, у центрі нашої уваги під час корекційного впливу є підбір завдань, що дозволяють долати стійкі порушення мовлення.

Об'єкт дослідження – корекційно-розвитковий процес дітей дошкільного віку із системними порушеннями мовлення.

Предмет дослідження – навички читання під час корекції системних порушень мовлення у дітей дошкільного віку.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність використання навички читання під час корекції системних порушень мовленнєвих у дітей дошкільного віку.

Завдання дослідження:

1. Здійснити теоретичний аналіз проблеми корекції системних порушень мовлення у дітей дошкільного віку засобами навички читання.
2. Оцінити психолого-педагогічний розвиток дітей дошкільного віку із системними порушеннями мовлення.
3. Експериментально перевірити ефективність використання навички читання під час корекції системних порушень у дітей дошкільного віку.

Методи дослідження: теоретичні (аналіз, порівняння і узагальнення психолого-педагогічної літератури з досліджуваної проблеми); емпіричні (вивчення науково-методичної літератури, цілеспрямовані спостереження, діагностичні завдання).

Практичне значення одержаних результатів. Одержані результати дослідження можуть бути використані логопедами у роботі з дітьми дошкільного віку із системними порушеннями мовлення.

Експериментальна база. Дослідження проводилось на базі Комунального закладу «Немирівська спеціальна школа» Вінницької обласної ради.

Апробація дослідження: Гнасько В., Хрипун Д. Навички читання як засіб корекції системних порушень мовлення у дітей дошкільного віку. Вісник Науково-дослідної лабораторії інклюзивної педагогіки. Вип. 7: Спеціальна та інклюзивна освіта: теорія, методика, практика: матеріали 7-ої Всеукр. наук.-практ. конф. (30-31 березня 2023 р.) / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини; [головред. Малишевська І. І. та ін.]. Умань: Візаві, 2023. С. 46-49.

Структура та обсяг випускної кваліфікаційної роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (58 найменувань). Загальний обсяг випускної кваліфікаційної роботи – 78 сторінок. Основний текст – 71 сторінка.

ВИСНОВКИ

Аналіз результатів проведеного дослідження дозволяє зробити такі загальні висновки:

1. Теоретичний аналіз проблеми корекції системних порушень мовлення у дітей дошкільного віку засобами засобами навички читання, дозволив з'ясувати, що оволодіння читанням передбачає наявність у дітей здатності до проведення аналітико-синтетичних операцій зі словом, тонкого розрізнення звуків на слух, умінь спиратися на всі інші компоненти мовленнєвої діяльності, повністю сформовані до початку навчання грамоти.

Отже, корекція системних порушень мовлення у дітей дошкільного віку засобами навички читання є доцільним за умови врахування їхніх психологічних та фізіологічних показників розвитку та методично правильної побудови навчального процесу.

2. Під час оцінки психолого-педагогічного розвитку дітей дошкільного віку із системними порушеннями мовлення у деяких випадках спостерігалися синкінезії та недостатня диференційованість рухів рук, у деяких дітей відзначалися невеликі труднощі при виконанні графічних проб.

Під час дослідження використовували проби та тести (проби Лурія, Озерецького, проба на слухомоторну координацію та графічні), адаптовані для дітей дошкільного віку. Оцінка проводилася за п'ятибальною системою. Ми орієнтувалися як на характер помилок у виконанні завдань, так і на реакцію дитини на допомогу з боку експериментатора.

Показники дещо варіювалися залежно від статі дитини: у дівчаток загалом було менше помилок, ніж у хлопчиків. Загальний середній бал у всіх проб у дівчаток – 4,8; у хлопчиків – 4,6.

Проблему перемикання з одної дії на іншу можна вважати головною перешкодою при виконанні завдання: діти продовжували виконувати ту ж дію (у всіх пробах), незважаючи на інструкцію виконувати наступне. Спостерігалися такі помилки, як: порушення або розпад програми дії,

нездатність виконувати завдання в заданому темпі, перенос елементів одного завдання до іншого тесту (наприклад, при переході від графічної проби Б до проби В кілька дітей продовжували малювати фігури замість «Х» та «О»), небажання виконувати всі завдання, крім якогось одного.

Найбільше помилок повторювального характеру виявилось під час виконання завдань, на побудову ланцюжка (графічний, звуковий) операцій, що становлять дію чи схему – у пробах I, II-А, II-Б, II-В. Найнижчі показники відзначалися при виконанні мовленнєвих та графічних проб.

Для оцінки стану імпресивного мовлення ми використали розроблені Н. Жуковою показники рівнів розуміння мовлення.

У всіх випадках завдань, де вимагалось виконання дій за певний час, діти з системними порушеннями мовлення демонстрували «застрявання», труднощі перемикання з одного руху на інший. Часто на цьому етапі діти відмовлялися виконувати завдання.

При оцінці нейродинаміки ми використовували проби та тести (проби Лурія, Озерецького, проба на слухомоторну координацію та графічні), адаптовані для дітей. Оцінка проводилася за п'ятибальною системою. Ми орієнтувалися як на характер помилок у виконанні завдань, так і сприйнятливості дитини на допомогу з боку експериментатора.

Допомога експериментатора в більшості випадків була дієвою, але ефект її тривав недовго: в основному діти справлялися з першою серією рухів без помилок, а потім знову з'являлися труднощі, хоча і менш часто. В окремих випадках допомога була неефективною.

3. Експериментальна перевірка ефективності використання навички читання під час корекції системних порушень у дітей дошкільного віку показала, що за одну серію корекційного впливу позитивний результат досягається рідко, проте серед дітей, які навчалися читання, цього результату досягти вдалося (у 1 особи), тоді як серед дітей, які не навчалися читання під час корекційного впливу, такого результату не було.

Значного поліпшення групи «читаючих» досягли вдвічі більше дітей, ніж у групі дітей, які не навчалися читання.

Незважаючи на те, що через хвилеподібну течію порушень у дітей траплялися періоди погіршення стану, це жодного разу не вплинуло на хід навчання читанню. Ні фонетичні особливості звуків, ні ритмічна структура слів та фраз не провокували запинок. Певний дефіцит мовних можливостей, що проявляється у порушенні поділу на склади, усувався під час навчання поскладовому читанню. Підвищена схильність дітей із системними порушеннями мовлення до регламентованості поведінки (зокрема, діти з цієї групи частіше, ніж інші, дотримуються інструкцій) в деякій мірі долалася в ході навчання глобального читання з використанням евристичних прийомів.

Діти, схильні до аналітичних стратегій засвоєння інформації, прагнули прочитувати слова на картках, призначених для глобального читання, за складами. Оскільки нашим завданням було не лише навчити дитину читати, а й стимулювати в неї розвиток пошукової активності, творчих рішень, ми заохочували виконання завдань у швидкому темпі, що вело до використання глобальних стратегій.

Наші спостереження підтвердили думку дослідників про те, що часткові слова прочитуються дітьми глобально, тому імена так званих наскрізних персонажів були використані для цілісного сприйняття дітьми, які віддають перевагу глобальним стратегіям при засвоєнні інформації.

Крім того, кожній дитині пропонувалися індивідуально значущі слова для глобального прочитування (імена рідних, прізвиська домашніх тварин тощо). У цьому виявилася однозначна пряма залежність успішності засвоєння від «особистої зацікавленості».

Оскільки експеримент довів ефективність навчання читання при роботі з дітьми дошкільного віку із системними порушеннями мовлення, ми вважаємо за необхідне рекомендувати включення цього дидактичного матеріалу в зміст логопедичних занять Комунального закладу «Немирівська спеціальна школа» Вінницької обласної ради.